

УДК 378.015.31 : 373.2.011.3 – 051

ББК 74.58 : 74.1 : 85.1

Марина Бадіца

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ З ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито концептуальну основу процесу формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Автором теоретично обґрунтовано сутність системного, особистісно-діяльнісного, культурологічного та компетентнісного підходів як науково-методичного підґрунтя експериментально-дослідної програми.

Ключові слова: *концептуальні підходи, творчі уміння образотворчого характеру, фахова підготовка, система, творча діяльність, культура, компетентність.*

Докорінні зміни в розвитку держави, необхідність інтеграції національної освіти в європейський простір вимагає нових підходів до підготовки педагогів нової генерації. Зміна пріоритетів державної політики спрямована на приведення змісту підготовки педагогічних кадрів у відповідність до вимог суспільства та соціальних змін, що забезпечать професійно особистісний розвиток майбутнього педагога.

Національна доктрина розвитку освіти, закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про вищу освіту”, вихідні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти до 2017 року, державні стандарти підготовки вихователя дошкільного закладу освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” вимагають зміни методології педагогічного процесу, що допоможе цілеспрямовано формувати сучасний тип фахівця дошкільної освіти на засадах творчості.

У контексті сучасної особистісної і компетентнісної парадигми освіти в змісті наукових доробок актуалізується проблема формування творчого фахівця у галузі дошкільної освіти.

Концептуальні основи та особливості професійної підготовки творчого педагога дошкільної освіти представлені в працях Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Галаманжук, Н. Голоти, Л. Загородньої, Г. Закорченної, Е. Карпової, О. Коржук, Ю. Косенко, Л. Лохвицької, І. Луценко, М. Машовець, І. Мордоус, Т. Поніманської тощо.

Науковці наголошують на необхідності розв’язання протиріч між вимогами ринка освітніх послуг і рівнем професійної підготовки вихователів у вищій школі.

Контент-аналіз змісту навчальних курсів з фахової підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів дає підстави стверджувати про необхідність забезпечення міжпредметної й внутрішньо-змістової інтеграції творчого процесу трансформації знань у дію відповідно до концептуальних основ творчого процесу.

Нова модель педагога як суб’єкта професійної діяльності вимагає визначення концептуальних підходів до формування творчих умінь образотворчого характеру як інтегрованого показника професійної компетентності майбутніх вихователів.

Таким чином, увиразнюється завдання – охарактеризувати концептуальні підходи до формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

У результаті аналізу психолого-педагогічної та філософської літератури з проблеми дослідження ми зосередили свою увагу на **системному, особистісно-діяльнісному, культурологічному та компетентнісному** підходах як таких, що забезпечують науково-методичне підґрунтя розробки програми проведення експериментальної роботи. Охарактеризуємо їх.

Системний підхід розглядається як єдиний загальнонауковий методологічний напрям, що ставить своєю метою розробку принципів, методів і засобів дослідження, організації та функціонування педагогічних об'єктів і процесів.

У науковій літературі “система” розглядається як складна єдність і цілісність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою елементів [2], у якості яких можуть виступати будь-які явища, процеси, властивості, відносини, що утворюють у своїй сукупності певне явище, процес, деяку нову властивість, відношення тощо.

У філософському плані системний підхід означає формування цілісного погляду на світ, що бере за основу ідеї цілісності складної організації досліджуваних об'єктів та їхньої внутрішньої активності і динамізму.

Р. Мікулінський зауважує, що системний підхід є природним і необхідним продуктом процесу наукового пізнання.

На значущості застосування системного підходу до вивчення педагогічних явищ наголошував Ф. Корольов. Вчений виділив такі його ознаки: цілісність, евристична взаємодія елементів, зв'язки та відношення, зумовлені структурою системи. Науковець відзначав, що цілісність передбачає підпорядкованість усіх частин складної системи загальній меті. Зміна одного параметра в системі впливає на всі інші.

У сучасній педагогічній та методичній літературі системний підхід трактується як один з найважливіших і найбільш перспективних напрямів методології спеціального пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить вивчення об'єктів як систем, а поняття “система” розглядається як центральне поняття методології даного підходу. В. Садовський довів, що системний підхід виходить із багаторівневої ієрархії структурної організації будь-якого педагогічного об'єкта і дозволяє виявити специфіку кожного з цих рівнів та представити їх у єдності. Структуроутворюючими одиницями системи є елементарні складові, які мають функціональну і структурну специфічність, а також функціональну інтегративність. Тому виявлення зв'язків допомагає досліджувати предмети не безпосередньо, а опосередковано, через інші об'єкти, що знаходяться з ними в тому чи іншому поєднанні.

Отже, реалізація системного підходу у процесі формування творчих умінь образотворчого характеру створює найбільш сприятливі умови для всебічного дослідження цього феномену, який характеризується високою динамічністю, складністю і багатofакторністю; дозволяє бачити, сприймати, уявляти як єдине ціле систему (технологію формування творчих умінь) в усій її складності, з усіма зв'язками і змінами.

Особистісно-діялісний підхід спирається на суб'єкт-суб'єктну навчальну парадигму. Як зауважують М. Левін, С. Подмазін, І. Якиманська, особистісно-орієнтований підхід передбачає перехід від пояснення до розуміння, від монологу до діалогу, від соціального контролю до розвитку, від управління до самоуправління.

Ключовими елементами парадигми особистісно-орієнтованого підходу вчені визначають гуманізацію та гуманітаризацію навчально-виховного процесу, розвиток відповідно до особистісних здібностей, створення освітнього середовища, в якому відбуватиметься становлення особистості студента.

Сучасне розуміння особистісного підходу визначили в 60-х роках минулого століття відомі зарубіжні вчені А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкль. Основою концепції мотивації та самоактуалізації особистості А. Маслоу є вивчення людини як унікального цілого з специфічними мотивами самоактуалізації. Відтак, принципи гуманістичного напрямку Карла Роджерса ґрунтуються на власному світосприйнятті індивіда, прагненні до самопізнання і самореалізації на основі комунікативного взаєморозуміння, що забезпечує самовдосконалення та саморозвиток особистості відповідно до зовнішньої оцінки. Теоретичні положення К. Роджерса та А. Маслоу лягли в основу особистісно орієнтованої педагогіки.

На думку І. Беґа особистісно орієнтований підхід здійснюється через посилення уваги до педагогічної культури і соціальної зрілості особистості педагога. Г. Балл, Є. Бондаревська, В. Серіков, А. Фурман та ін. особистісно орієнтоване навчання розуміють як органічне поєднання навчання (нормативної діяльності суспільства) і учіння – індивідуально значущої діяльності окремого суб'єкта, в якому реалізується досвід його життєдіяльності.

Значущою для нашого дослідження є думка В. Лозової, яка наголошує на діалектичній єдності особистісного і діяльнісного підходів як необхідній умові спрямованості суб'єкта навчання на саморух, самозростання, самореалізацію своїх можливостей [4].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що єдиної думки серед науковців щодо визначення поняття “діяльність” немає, тому у своєму дослідженні ми спиратимемось на теорію діяльності О. Леонтьєва, підґрунтям якої є принцип єдності діяльності та свідомості.

Відповідно визначальною ознакою особистісно -діяльнісного підходу можна вважати створення умов для розвитку і саморозвитку особистості студента, реалізацію викладачем відповідальної позиції за результати освітнього процесу, побудову відповідних до рівня розвитку творчих умінь образотворчого характеру студентів видів діяльності на основі діалогу та співробітництва.

Таким чином, особистісно-діяльнісний підхід у професійній підготовці можна розглядати як багатомірну, багатоаспектну, багаторівневу структуру, що відображає змістовну та процесуальну повноту професійної підготовки студентів, спрямовану на розвиток та саморозвиток студента як автора своєї діяльності. Це загальний спосіб педагогічної діяльності, спрямований на інтенсифікацію особистісно -професійної сфери у спільній діяльності викладача і студента через самопізнання, самоорганізацію, самопобудову, самозміну, самоздійснення, через взаємодію і взаємовплив суб'єкт-суб'єктних стосунків, що є умовою особистісного розвитку всіх суб'єктів навчального процесу [4, с. 96–97].

Впровадження такого підходу у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дозволяє забезпечити умови для їхнього інтелектуального, морального, творчого розвитку і, відповідно, формування у них творчих умінь образотворчого характеру. Провідним засобом реалізації ідей особистісно-діяльнісного підходу в нашому дослідженні будуть творчі завдання різного рівня складності.

Звернімося до розгляду наявних у науковій літературі визначень категорії “творчі завдання”. Г. Сирота навчальні творчі завдання розуміє як різноманітні види

творчих робіт, які виконуються абсолютно самостійно. При цьому Г. Сирота наголошує на специфічній особливості творчих завдань: при їх виконанні застосовується перенесення як найбільш висока ступінь навченості. В. Моляко вважає основною особливістю творчого завдання повну або часткову новизну для суб'єкта, що й складає для нього предмет спеціального пошуку нового способу її рішення й припускає значні розумові зусилля. В. Шаталов називає творчим завдання те, для виконання якого потрібна зміна вивчених правил або самостійне складання нових правил і в результаті вирішення якого створюються суб'єктивно або об'єктивно нові системи – інформація, конструкції, речовини, явища, твори мистецтва. Він розрізняє малі творчі завдання (завдання на кмітливість), навідні завдання (що вивчають чутливість до підказки, що міститься в навідному завданні і допомагає вирішити основне завдання), “багатошарові” завдання (у результаті вирішення серії однотипних завдань можна відкрити загальну закономірність, що лежить в основі їх рішення).

Значущою для нашого дослідження є позиція В. Борисової, яка творчі завдання визначає як завдання, котрі потребують роботи уяви, самостійності в підборі матеріалу, в оцінці фактів, подій, вчинків, умінь порівнювати, аналізувати, робити висновки, знаходити нові шляхи отримання результату діяльності. Зауважимо, що самостійність, уява (відтворювальна), необхідні розумові операції більшою чи меншою мірою характеризують виконання будь-якого навчального завдання.

Найбільш важливою ознакою творчих завдань, на наш погляд, є їх спрямованість на пошук нових шляхів отримання результату. Як зауважує О. Матюшкін, ситуація, яка виникла перед суб'єктом при виконанні завдання, яке потребує відкрити або засвоїти деякі суб'єктивно нові, раніше невідомі знання або способи дії, є проблемною. Пошук шляхів виходу з неї вимагає творчого пошуку та активної мисленнєвої діяльності.

Таким чином, навчальні творчі завдання ми можемо визначити як різновиди самостійної роботи, спрямованої на пошук і створення нового (знань, способів дій). При виконанні творчого завдання важливу роль відіграють творче мислення, творча уява, а також інтуїція.

Концептуально важливими для нашого дослідження є положення культурологічного підходу, орієнтованого на особистість, чуттєве начало в людині, на розуміння найважливіших фактів соціального буття, на перетворення знань та умінь, якими володіє педагог, з самоцілі навчання в засіб його професійного розвитку і самовдосконалення.

С. Сисоева стверджує, що з позиції культурологічного підходу освіта розглядається як соціокультурна система, яка забезпечує трансляцію культурних норм, цінностей, ідей, підготовку людини до успішного існування в соціумі, власній культурі, полікультурному середовищі [7]. І. Зязюн зазначає, що культурологічний підхід змінює уявлення людини про основоположні цінності як виключно інформаційно-знаннєві, знімає вузьку наукову орієнтованість її змісту і принципів побудови навчального плану, розширює культурні основи змісту навчання і виховання, вводить критерії продуктивності та творчості в діяльність педагога і студента [3, с. 7].

Основоположним у розумінні ідеї культурологічного підходу є поняття “культура”.

Під поняттям “культура” в педагогічному словнику розуміється виховання, освіта, розвиток, що є сукупністю практичних, матеріальних і духовних надбань

суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності [1, с. 183].

І. Агієнко розглядає культуру як засіб творчої самореалізації кожного члена суспільства та арсенал суспільних нововведень. Науковець стверджує, що особистість соціокультурна за своєю сутністю, але індивідуально неповторна за способом свого існування. У соціальному контексті розглядає концепцію культури і О. Рудницька. Вчена характеризує її як цілісну систему, у полі якої функціонують її окремі види: соціальна, політична, економічна, трудова, етична, естетична, художня тощо [6, с. 42].

Розділяючи таку позицію науковця, зосередимо свою увагу саме на значущості культурологічного впливу мистецтва на становлення особистості.

Соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрямки її соціальної діяльності. Найталановитіший дослідник цієї проблеми – Л. Виготський відзначав, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші і найособистіші складники нашої істоти. Для цього мистецтво володіє значним арсеналом специфічних засобів, відсутніх в інших формах людської свідомості. Сприйняті і засвоєні художні образи стають мотивуючою силою людської поведінки, смислоутворюючими чинниками життя людей. Художня культура поєднує їх спільністю відношень до соціальних цінностей. Актуалізуючи культурологічний вплив мистецтва на становлення особистості, Г. Падалка підкреслює роль інтегративного характеру художнього виховання, забезпечення цілісності художнього світобачення учнів шляхом використання різних видів мистецтва та широкої палітри художніх образів. Г. Падалка доводить, що ефективною реалізація культурологічного впливу мистецької діяльності може бути за умови усвідомлення не тільки специфічних ознак, а й того спільного в різних видах мистецтва, що забезпечується його художньо-виражальною сутністю [5]. Ми розділяємо представлені думки науковців щодо впливу мистецтва на розвиток особистості і визначаємо їх основоположними в реалізації ідей культурологічного підходу в нашому дослідженні.

Значущими у розрізі проблематики дослідження виявилися і основні положення компетентнісного підходу. Художньо-педагогічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до здійснення художньо-естетичного виховання і розвитку дітей здійснюється засобами образотворчої й мовленнєвої діяльності, декоративно-прикладного мистецтва, художньої праці та передбачає розвиток творчих здібностей, професійних якостей майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, розкриття потенційних можливостей студентів. Інтегрований зміст навчальних курсів взаємодоповнює різні види творчості (художню, технічну, мовленнєву); збагачує мистецькі уявлення та художньо-естетичні узагальнення студентів, стимулює міжсенсорні образні асоціації; сприяє формуванню творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Змістовий компонент творчості реалізується у міждисциплінарній (музичне виховання, художня література, розвиток мовлення, декоративно-прикладне мистецтво, психологія творчості, педагогічна творчість та ін.) та внутрішньозмістовій діяльності (синтез форм, засобів, методів і прийомів роботи). Синтезований підхід збагачує вербальний і сенсорний досвід респондентів, забезпечує глибоке пізнання художнього образу; формує наукові поняття та творчі вміння респондентів.

Отже, проаналізовані вище підходи дозволять нам якісно реалізувати структурно-функціональну модель формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів, спрогнозувати майбутній результат і спланувати хід діяльності задля його досягнення; наочно продемонструвати для всіх учасників навчального процесу структуру створюваного об'єкта, оцінити результати усіх циклів технології формування творчих умінь образотворчого характеру у студентів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо в розробці системи підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу відповідно до європейських освітніх стандартів шляхом інтеграції й модернізації освітньої діяльності.

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Громова Н. В. Системний підхід до творчої самореалізації учня в евристичному навчанні / Н. В. Громова // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – Ч. 2. – С. 274–278.
3. Зязюн І. А. Культура в контексті політики та освіти / І. А. Зязюн // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 2. – С. 2–8.
4. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні. – Харків : ОВС, 2002. – Ч. І. – С. 96-97.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва / Галина Миколаївна Падалка. – К.: Освіта України, 2010. – 274 с.
6. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної освіти: [навч. посіб.] / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 248с.
7. Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті : наук. видання / за ред. К. В. Балабанова, С. О. Сисоєвої, І. В. Соколової. – Маріуполь : Ноулідж, 2001. – С. 11–18.

The article deals with the conceptual framework of the process of formation preschool educational institutions' future educators' art nature creative skills. The author theoretically grounded nature of the system, person-activity, and cultural competency approaches as scientific and methodological basis of experimental research program.

Key words: *conceptual approaches and art nature creative skills, professional training, system, creativity, culture, competence.*

УДК 378. 14
ББК Ч 74. 261

Галина Борин

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО КЕРІВНИЦТВА ОБРАЗОТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

В статті обґрунтовано необхідність забезпечення в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу сукупності організаційно-педагогічних умов, які б сприяли успішному формуванню готовності майбутніх вихователів ДНЗ до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку шляхом засвоєння змісту нормативних навчальних дисциплін.

Ключові слова: *професійна підготовка, діти дошкільного віку, організаційно-педагогічні умови, образотворча діяльність.*

Постановка проблеми. Орієнтація на творчий розвиток особистості є світоглядною засадою сучасного виховання та освіти. Проблема своєчасного